

Швень Я.Л. Теоретико-прикладні засади рефлексивного оцінювання в умовах психологічно безпечного освітнього середовища формальної і неформальної освіти // Збірник матеріалів Регіональної науково-практичної інтернет-конференції «Андрагогічний супровід особистісного та професійного зростання педагога (30 вересня 2020 року) / Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, кафедра суспільногуманітарних дисциплін. – Житомир, 2020. – С. 155-162. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/14F-S9Vb8D6XST6YCyE3AL-Mxb0oUn85s/view>

Швень Я.Л.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії і освіти

дорослих ДЗВО «Університет менеджменту освіти, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕФЛЕКСИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ ПСИХОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначається освітніми викликами ХХІ століття, запитамі суспільства на висококваліфікованого фахівця, актуалітетами людиноцентрованої/дитиноцентрованої освіти та необхідністю забезпечити її якісною підготовкою педагога нової формації – фасилітатора, коуча, наставника, який якісно здійснює організацію освітнього середовища, створює умови для особистісного зростання здобувачів освіти, здійснює ефективне рефлексивне оцінювання з метою ефективного навчання.

Пізнавальні потреби, потреби у визнанні і повазі, безпеці, потреби у самоактуалізації є визначальними для самореалізації особистості у професійному та особистому житті.

Особливої уваги при цьому набуває проблема якісного психолого-фасилітативного супроводу групового процесу, спрямованого на ефективну комунікацію, прояснення та досягнення поставлених цілей і з урахуванням рефлексії як внутрішньої психічної діяльності учасників освітнього процесу,

спрямованої на осмислення власних дій та стані і самопізнання в умовах освітньої діяльності.

Саме тому рефлексивне оцінювання є неодмінною умовою психологічного благополуччя учасників освітнього процесу і, отже, психологічного здоров'я – з одного боку, самоактуалізацією – з іншого.

Актуальність цієї проблеми посилюється розвитком ключових умінь XXI століття, популяризацією ненасильницького спілкування в освітньому процесі і медіації, педагогіки і психології співробітництва, фасилітацією і менторством.

Ураховуючи світову тенденцію до освіти впродовж життя, заохочення з боку держави до навчання в умовах як формальної, так і неформальної освіти, важливого значення набуває навчання педагогічних працівників психології рефлексивного оцінювання в освітньому процесу – для ефективного і глибинного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури показав, що в наукових дослідженнях у галузі педагогіки, педагогічної і вікової психології, досліджувалися питання, що висвітлювали окремі аспекти зазначеної проблеми, і можуть слугувати теоретико-методологічною базою для подальшого її дослідження.

Так, досліджено особливості освітнього процесу в умовах формальної та неформальної освіти дорослих, зокрема, післядипломної освіти та підвищення кваліфікації (О. Аніщенко, О. Баніт, Н. Клокар, В. Олійник, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Сидоренко, Т. Сорочан та ін.) [3].

З іншого боку, активного розвитку набуває гуманістичний і людиноцентрований підхід у навчанні (О.Бондарчук, М.Боришевський, В.Кремень, П.Лушин, В.Семиченко та ін.) [1].

Професійний розвиток, безперервна освіта педагогічних працівників потребують дослідження проблеми психологічної безпеки дорослих у цих умовах. Безпека розглядається в якості ключової психологічної характеристики освітнього середовища (І. Баєва, В. Слободчиков та ін.), а

психологічно безпечне освітнє середовище – як умова особистісного зростання суб'єктів освітнього процесу через їх взаємодію, вільну від проявів психологічного насилля; референтну значущість і причетність кожного суб'єкта до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища; людиноцентризм, гуманістичну спрямованість тощо.

Таким чином, можемо визначити важливу, сучасну наукову проблему, яка має теоретико-методологічне та практичне значення і полягає у з'ясуванні науково-методологічних, методичних і технологічних засад створення і підтримки рефлексивного оцінювання в умовах психологічно безпечного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.

У контексті *теоретичного аналізу* досліджено окремі аспекти рефлексивного оцінювання в умовах психологічної безпеки освітнього середовища. Рефлексія розглядається, передусім, як внутрішня психічна діяльність людини, спрямована на самопізнання людиною свого внутрішнього світу і усвідомлене осмислення власних дій та станів. В освітньому процесі, як елемент фасилітації, рефлексія розглядається через призму зворотного зв'язку і фідбеку як повідомлення власної змістовної реакції на висловлювання або поведінку учасників освітнього процесу.

В оцінюванні ж завжди є рівні особи — той, хто оцінює, і той, кого оцінюють. А там, де є дві особи, там є дві суб'єктивні картини об'єктивного світу: бачення ситуації тим, хто оцінює, і тим, кого оцінюють. Тобто повноцінне вивчення проблеми контролю та оцінювання неможливе без урахування психологічного аспекту.

Рефлексивне оцінювання у своїй інтерпретації акумулює і генералізує основні положення холістичного навчання. Холістичне навчання – це функціональна, інтегрована та узагальнена модель освіти, яка розглядає навчальну ситуацію цілісно та застосовує різні стратегії навчання для задоволення потреб усіх учасників/ць процесу задля досягнення результатів освіти, що є більшими, ніж сума їхніх частин. Філософія холістичного

навчання базується на твердженні, що кожна людина знаходить самоідентичність, сенс та мету в житті через зв'язок зі спільнотою, природою та гуманістичними цінностями, такими як співчуття та мир. Цілісне навчання пов'язане з розвитком всієї особистості та включає інтелектуальний, емоціональний, фізичний, соціальний, естетичний та духовний рівні.

Психологічно безпечне освітнє середовище – як умова особистісного зростання суб'єктів освітнього процесу – функціонує через їхню взаємодію, вільну від проявів психологічного насилля; причетність кожного суб'єкта до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища; людиноцентризм, гуманістичну спрямованість тощо.

Тож, рефлексивне оцінювання в освітньому процесі в умовах психологічно безпечного освітнього середовища виступає в ролі так званої психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Основна мета психологічної підтримки під час оцінювання – це забезпечення оптимальної реалізації психічних можливостей учнів та застосування, у максимальній мірі отриманих знань, умінь та навичок під час контролю та оцінювання.

У контексті *прикладного характеру* нами розроблено, експериментально перевірено та апробовано в системі *формальної освіти* (курси підвищення кваліфікації на базі УМО) і *неформальної освіти* (зокрема, на платформі неформальної освіти «Всеосвіта») науково-методичний супровід професійного розвитку науково-педагогічних, педагогічних працівників для варіативних освітніх моделей підвищення кваліфікації (освітньо-професійні програми підвищення кваліфікації, навчальні та навчально-тематичні плани, оновлено й розроблено змістові модулі, спецкурси для всіх категорій слухачів). У представлених матеріалах здійснено наукову інтерпретацію рефлексії, рефлексивного оцінювання у поліваріативних модифікаціях (тематики і форм) [8].

1) *Змістові модулі (курикулум підвищення кваліфікації)*: «Професійна деонтологія методиста», «Технологія проведення воркшопу», «Професійна

комунікація викладача», «Психологія діяльності і освітній менеджмент», (Швень, 2017).

2) *Спецкурси (електронний збірник спецкурсів, отримано Гриф МОН):* «Технології соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу в умовах соціально-психологічної адаптації в Новій українській школі» (Швень, 2019).

3) *Збірник методик і тестових завдань для діагностики професійного розвитку педагогічних працівників* (автори: Скрипник М.І., Швень Я.Л.). Запропоновано авторське трактування базового поняття дослідження (професійний розвиток як набуття професіоналізму – системи практично-орієнтований форм інтелекту («real-world» intelligence): емоційного (Emotional Intelligence – EQ), культурного (Cultural Intelligence – CQ), практичного (Practical Intelligence – PQ), соціального (Social Intelligence – SQ); як форми професійного розвитку фахівців упродовж всіх етапів міжкурсового періоду (Скрипник, Швень, 2017) [5].

4) *Збірник авторських розробок* (Розвиток здатності до професійного самопізнання педагогічних, науково-педагогічних працівників у системі формальної та інформальної освіти: електронний збірник авторських науково-методичних розробок: авторський колектив / загальна ред. Я. Л. Швень. – К.: ЦППО, 2019. – 190 с.) [6].

5) *Онлайн курси:* «Воркшоп як інноваційна освітня технологія», «Психологічні особливості навчання вчителів у системі формальної і неформальної освіти», «Ефективні комунікації (soft skills) учителя з батьками», «Емоційна ефективність учителя: теорія і практика», «Інноваційна методика творчо-пізнавальної діяльності особистості: «Rory's Story Cubes», «Психологія оцінювання й рефлексії в освітньому процесі», «Психологічні засади управління освітньою організацією».

6) *Вебінар:* «Рефлексивне оцінювання в освітньому процесі як ресурс особистісного розвитку» (<https://www.youtube.com/watch?v=2kS93MjI74c>).

Авторські онлайн курси і вебінар є оригінальними і розроблені вперше у представленому форматі, зокрема для платформи неформальної освіти.

Разом з тим актуальним постає питання аналізу готовності педагогічних працівників до рефлексивного оцінювання в умовах психологічно безпечного освітнього середовища, що визначає відповідний процес професійного самопізнання і самоактуалізації в різноманітних освітніх моделях формальної і неформальної освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в умовах трансформації освітніх викликів і пріоритетних завдань актуальним є питанням безперервного професійного розвитку сучасного педагога, освітнього лідера нової формації, який самостійно моделює і зrealізовує індивідуальну освітню траєкторію в умовах формальної і неформальної освіти, має високий рівень розвитку готовності до професійного розвитку в умовах формальної і неформальної освіти, здійснює цілепокладання й конструктивну корекцію в принципово нових вітчизняних культурно-освітніх умовах. Отже, існує об'єктивна потреба в розробленні сучасної моделі рефлексивного оцінювання в освітньому процесі, а також психолого-педагогічних засад інтеграції її в освітню практику.

Список використаних джерел

1. Бондарчук, О. І. (2018). Технологія формування психологічної компетентності суб'єктів освітнього процесу в умовах відкритої освіти. Відкрита освіта: інноваційні технології та інноваційний менеджмент: кол. моногр. / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. – К. : Ін-т обдарованої дитини. – С. 197–210.
2. Змінюй питання / Знаходь відповіді. Генеруй інновації та знаходь рішення. Гел Греггерсен ; пер. з англ. О. Дятел — К. : ВООКСНЕФ, 2020. — 367 с.
3. Технології професійного розвитку педагогів: методичний порадник / Упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.- метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». – К., 2016. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/706933>

4. Швень Ярослава. Воркшопи. Укравлінська діяльність / Ярослава Швень. – К.: Бібліотека «Шкільного світу», 2018. – 112 с.

5. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників у системі освіти дорослих: збірник методик і тестових діагностичних завдань. Укладачі: М. І. Скрипник, Я. Л. Швень. – 2017. – 73 с.

6. Розвиток здатності до професійного самопізнання педагогічних, науково-педагогічних працівників у системі формальної та інформальної освіти: електронний збірник авторських науково-методичних розробок: авторський колектив / загальна ред. Я. Л. Швень. – К.: ЦППО, 2019. – 190 с.

7. Професійний розвиток педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти галузі знань 01 «Освіта» у системі підвищення кваліфікації: збірник освітньо-професійних програм: у 2-х ч. Ч. 1 / наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, Я.Л. Швень. К.: Агроосвіта, 2019. 250 с.

8. Швень, Я. (2019). Рефлексивний аналіз науково-дослідної роботи щодо професійного розвитку педагогічних працівників у системі формальної та неформальної освіти / Я. Швень // Наукові студії із соціальної та політичної психології, (44(47), 125-134. [https://doi.org/10.33120/ssj.vi44\(47\).124](https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).124). – Режим доступу: <http://sssppj.org/index.php/ssj/article/view/124>